

Examensarbete
Hösten 2006
Läraryrket
Pedagogiskt arbete

Språkutveckling hos elever med svenska som andraspråk, med hjälp av skönlitteratur

-En enkätundersökning om hur pedagoger från fyra yrkeskategorier på fyra skolor ser på skönlitteraturen som resurs vid sin undervisning av elever med svenska som andraspråk

Författare

Åsa Borg

Sofia Holm

Handledare

Camilla Ohlsson

www.hkr.se

Språkutveckling hos elever med svenska som andraspråk, med hjälp av skönlitteratur

En enkätundersökning om hur pedagoger från fyra yrkeskategorier på fyra olika skolor ser på skönlitteraturen som resurs vid sin undervisning av elever med svenska som andraspråk

Abstract:

På skolor idag är det inte ovanligt, i vårt mångkulturella samhälle, att det i klasserna finns någon elev med annat modersmål än svenska. Eftersom språket spelar en avgörande roll för individen att kunna delta socialt med andra och att klara av sin skolgång, krävs det av pedagogerna att de har kunskap om hur de på bästa sätt kan hjälpa eleven med dess språkutveckling. Syftet med denna uppsats är att undersöka hur pedagoger från fyra olika skolor använder sig av skönlitteraturen som medel för elevernas språkutveckling. Resultatet bygger på litteraturgenomgång och enkäter som besvarats av pedagogerna på skolorna. Genom vår undersökning har det framkommit att en stark grund i modersmålet spelar stor roll för språkets utveckling hos eleven som har svenska som andraspråk. Pedagogerna betonar även biblioteket som en viktig resurs att använda sig av vid undervisning av eleverna med svenska som andraspråk.

Nyckelord: elever med svenska som andraspråk, skola, skönlitteratur, modersmål och enkätundersökning

Innehållsförteckning

1. Inledning	6
1.1 Bakgrund	6
1.2 Syfte	8
2. Litteraturgenomgång	9
2.1 Vad är språk?	9
2.1.1 Språkets betydelse.....	10
2.2 Förstaspråk och andraspråk	10
2.2.1 Syn på andraspråks elever och dess modersmål.....	11
2.3 Modersmålsundervisning	12
2.4 Skönlitteraturen i undervisningen	14
2.4.1 Skönlitteraturens betydelse.....	14
2.4.2 Listiga räven – projektet.....	15
2.5 Arbetsmetoder i skolan då skönlitteraturen sätts i centrum	16
2.5.1 Läsning.....	16
2.5.2 Boksamtal.....	17
2.5.3 Tematiskt arbete.....	17
2.5.4 Skrivning.....	18
3. Empirisk del	19
3.1 Problemformulering	19
3.2 Upplägg och genomförande	19
3.2.1 Metodval.....	19
3.2.2 Urval.....	20
3.2.3 Etiska övervägande.....	20
3.2.4 Bortfall.....	21
3.3 Resultat	21
3.3.1 I vilken utsträckning använder ni er av skönlitteratur i er undervisning?.....	22
3.3.2 Vilka fördelar och nackdelar ser ni med att använda skönlitteratur i undervisningen?	23
3.3.3 Arbetar ni annorlunda med skönlitteraturen med elever som har svenska som förstaspråk respektive andraspråk?.....	23
3.3.4 Vilken funktion anser ni att skönlitteraturen har i undervisningen?.....	24
3.3.5 Hur arbetar ni praktiskt med skönlitteraturens innehåll med eleverna?.....	24

3.3.6 Vet ni om det finns material för läs- och skrivinlärning som grundar sig på skönlitteratur?.....	25
3.3.7 Har ni hört talas om Listiga räven projektet i Rinkeby, där pedagogerna enbart använder sig av skönlitteratur i sin undervisning, för läs- och skrivinlärning?.....	25
3.3.8 I vilken mån samarbetar klassläraren, specialpedagogen, SvA-läraren och modersmålsläraren på er skola?.....	25
3.3.9 Är det accepterat att prata på sitt modersmål i klassrummet?.....	26
3.3.10 Hur många timmar i veckan är det modersmålsundervisning, SvA-undervisning samt specialundervisning på er skola?.....	26
3.3.11 Har alla möjlighet att få undervisning på sitt modersmål?.....	27
3.3.12 Vad tycker ni om att eleverna går ifrån klassen för specialundervisning av specialpedagog, modersmålslärare och SvA-lärare?.....	27
3.3.13 Använder ni elevernas olika språk som hjälpmedel i er undervisning?.....	27
3.3.14 Vad är det ni lägger tyngdpunkt på i er undervisning?.....	28
3.3.15 Har eleverna tillgång till svensk skönlitteratur översatt på deras modersmål och tvärtom?.....	28
3.4 Analys av resultat	28
4. Diskussion	30
4.1 Metoddiskussion	30
4.2 Resultatdiskussion	31
4.2.1 Modersmålet som resurs i klassrummet.....	31
4.2.2 Synen på ett andraspråk i skolan.....	32
4.2.3 Arbetsmetoder med skönlitteratur.....	33
4.2.4 Samarbetet mellan yrkeskategorierna på skolorna.....	34
4.3 Förslag till fortsatt forskning	35
5. Sammanfattning	36
6. Källförteckning	38

Bilagor

Enkät till pedagogerna om skönlitteraturens betydelse

Bilaga 1 (4 sidor)

Förord

Vi vill tacka alla som har hjälpt och stöttat oss under arbetets gång, vid vårt examensarbete. Speciellt tack vill vi rikta mot vår handledare Camilla Ohlsson, som har gett oss råd och tips om arbetets utformning. Vi vill även tacka modersmåslärarna, specialpedagogerna, svenska2- (SvA) lärarna samt lärarna i årskurs 1 som har ställt upp och besvarat våra enkäter. Utan Er hade vi inte kunnat få svar på våra frågeställningar.

1. Inledning

Under hela vår utbildning har det stundande examensarbetet, känts som det slutliga och avgörande vetenskapliga arbetet för vår utbildning. Nu när vi står med arbetet framför oss, är det med nyfikenhet vi ger oss in i undersökningen av hur skönlitteraturen används på fyra utvalda skolor, med elever som har svenska som andraspråk.

1.1 Bakgrund

Vi har under vår lärarutbildning på Högskolan i Kristianstad vid många tillfällen kommit i kontakt med skönlitteratur som medel vid språkinläring i skolan. Eftersom vår tanke är att vi i framtiden ska arbeta med barn i de lägre åldrarna på grundskolan, valde vi att gå en kurs för att få kunskap om barns språk, läs- och skrivinläring. Under kursen läste vi om ett projekt vid namn ”Listiga räven”, som under tre år pågick på en skola i Kista utanför Stockholm, med elever som har svenska som andraspråk (Alleklev & Lindvall, 2000). Projektet innebar att pedagogerna till största delen använde sig av skönlitteratur i sin undervisning, och de hade ett mycket nära samarbete med biblioteket. Vårt intresse väcktes då för att forska vidare om hur skönlitteraturen används rent praktiskt i undervisningen i skolor med elever som har svenska som andraspråk. Förhoppningen är att vi med denna undersökning ska kunna jämföra synen på skönlitteraturen hos pedagoger vid fyra olika skolor. Vi vill undersöka vilken betydelse skönlitteraturen har dels för eleverna men även ta reda på hur pedagogerna använder sig av litteraturen i sin undervisning. Vi kommer vidare att ta reda på om teorin vi får fram av litteraturen stämmer överens med pedagogernas syn på skönlitteratur.

Vi känner att kunskap inom vårt valda ämne är högaktuellt eftersom en stor del av eleverna i dagens skolor har sitt ursprung i olika kulturer, med för oss främmande språk. Det krävs av oss pedagoger att vi kan ta emot dessa barn och undervisa dem på bästa sätt för att de ska få möjlighet att komma in i gemenskapen i vårt samhälle. En förutsättning för att en elev ska klara av sin skolgång är att han/hon behärskar språket, både muntligt och skriftligt. Det ställs krav på pedagogerna idag, att de har kunskap om hur man arbetar med elever som har svenska som andraspråk. Det står i Läroplanen för det obligatoriska skolväsendet, förskoleklassen och fritidshemmet (Lpo 94) att:

Skolan ansvarar för att varje elev efter genomgången grundskola:

- behärskar det svenska språket och kan lyssna och läsa aktivt och uttrycka idéer och tankar i tal och skrift.
 - har förtrogenhet med centrala delar av vårt svenska, nordiska och västerländska kulturarv.
 - har kunskaper om nationella minoriteternas kultur, språk, religion och historia.
 - har utvecklat förståelse för andra kulturer.
- (a.a. s. 15)

Det är inte ovanligt att det i varje klass finns någon elev som har svenska som andraspråk. I vissa områden kan det vara övervägande elever med utländsk bakgrund i skolorna. I vårt arbete fokuserar vi på att undersöka skönlitteraturen som arbetsmetod för elever som har svenska som andraspråk.

Det finns tidigare forskning på hur skönlitteratur används i undervisningen bland svenska skolor. Dock har vi endast hittat *ett* examensarbete (från Malmö högskola) där undersökningen gjorts med pedagoger som arbetar med elever som har svenska som andraspråk. Det arbetet var enbart fokuserat på *en* skola, medan vi kommer att göra undersökningen på *fyra* olika skolor. Vår förhoppning är att vi ska få en större bredd på resultatet, genom att göra undersökningen på mer än en skola.

Vi vill påpeka för läsaren att skönlitteratur i undervisningen är *ett* redskap som används i skolorna, och detta även vid undervisning av elever som har svenska som förstaspråk. Det finns många fler arbetssätt att ta till vid undervisningen och givetvis så används litteraturen i många fall även i samspel med andra metoder, men vi har i vårt arbete valt att helt fokusera kring skönlitteraturen som redskap vid språkutveckling.

1.2 Syfte

Syftet med vår forskningsrapport är att med hjälp av pedagoger från fyra olika skolor, i tre olika kommuner, ta reda på om och hur pedagogerna medvetet använder sig av skönlitteratur för att stimulera språkutvecklingen hos elever som har svenska som andraspråk. Inför vår litteratursökning utgår vi från nedanstående frågeställning:

I vilken utsträckning används skönlitteraturen som redskap i våra fyra utvalda skolor vid undervisning av elever med svenska som andraspråk, och anser pedagogerna att skönlitteraturen underlättar elevernas språkutveckling?

2. Litteraturgenomgång

När vi tar upp benämningen *språk* i vårt arbete, så syftar vi främst på det muntliga, men också i viss mån på det skriftliga språket. Även om en del av det vi tar upp i litteraturdelen också berör vuxna som har svenska som andraspråk, så rör vår undersökning enbart barn som har svenska som andraspråk i skolan.

2.1 Vad är språk?

Språket är något vi använder dagligen tillsammans med andra människor. Vi använder språket bland annat muntligt och med hjälp av skrift. Språket kan i många fall ses som en bro mellan människor, och även som en bro mellan olika kulturer. Barn behöver språk för att kunna uttrycka sig och kunna göra sig förstådda i sin omgivning, framförallt då de ska kunna söka kontakt bland sina kamrater. Om barnet inte klarar av vardaglig kommunikation, finns en risk att barnet hamnar utanför i samhället, det vill säga får svårt med sina kompisrelationer och sociala kontakter. Detta gäller inte minst då det är tid för individen att komma ut i arbetslivet (Littman & Rosander 1999). Att kunna ett språk innebär inte att en person enbart har ett stort ordförråd, utan det vill till att personen också behärskar språkets normer. Det är av betydelse att vid kommunikation förstå innebörden i det verbala och i det skrivna språket för att mottagaren ska kunna förstå små betydelskillnader som det kan bli vid till exempel fel ordföljd i en mening eller vid utelämnning av ord för att barnet översätter det som det vill ha sagt direkt från sitt eget språk. Några vanliga fel, vilka kan variera beroende på vilket modersmålet är, där man använder fel ordföljd eller utelämnar ord är till exempel; *Var mamma är? *Vill du macka? (Ladberg, 2000).

I vårt samhälle talar vi om två olika huvudtyper av språk. Det ena är privatspråket, vilket främst är det talade språket som vi använder tillsammans med människor i vår närmaste omgivning. Den andra språktypen är det offentliga språket som används i offentliga sammanhang, till exempel i politik och i vetenskapliga sammanhang, och så vidare. Det sistnämnda beskrivs generellt som kallt och opersonligt och är den typ av språk som är svårast att lära sig, eftersom man använder många facktermer inom offentliga sammanhang (Teleman, 1991). Det vanligaste är att man först lär sig ett nytt språk muntligt genom erfarenheter i olika sociala sammanhang, och med ord som man har nytta av i sitt umgänge med andra. I arbetslivet krävs det i de allra flesta fall att individen även behärskar det skriftliga språket. När man har fått ett tillräckligt stort ordförråd och en kulturell kompetens

kan man välja bort ord som är opassande för sammanhanget. Eleverna lär sig nya ord hela tiden som är användbara för dem bland annat i skolan men också genom fritidsintresse (Ladberg, 2000).

2.1.1 Språkets betydelse

Språket utvecklas genom att barnet på olika sätt använder sig av det, genom att tala, skriva, och läsa, men också genom att lyssna på andra. Talspråket är en värdefull förutsättning för att skriftspråket ska kunna utvecklas hos barnet. I alla ämnen i skolan blir barnet tvunget att använda språket på olika sätt och tillsammans med andra (Björk & Liberg, 1999). Att kunna kommunicera med sin omgivning är för alla människor livsviktigt. Det är därför av yttersta vikt att prioritera att lära sig språket i det land där man bor, på ett sådant sätt så att man klarar av vardagen. I annat fall tvingas personen till ett isolerat liv. Språket är för barnet de första levnadsåren i första hand förknippat med kärlek och trygghet tillsammans med de allra närmaste, i vanligaste fall mamman och pappan, eftersom det är genom språket barnet får de första kontakterna. Barn tar till sig det språk som talas av framförallt familjen och vännerna för att kunna tillgodose sina sociala behov. Det är viktigt att barnets modersmål accepteras och tillåts användas av omgivningen, annars är det lätt att barnet förkastar sitt ursprung och så småningom även tappar ord på sitt modersmål (Ladberg, 2000). Enligt Läroplanen (Lpo 94) har skolan i uppgift att hjälpa eleverna till en gynnsam skolgång. ”Skolan ansvarar för att varje elev efter genomgången grundskola behärskar svenska språket och kan lyssna och läsa aktivt och uttrycka idéer och tankar i tal och skrift” (a.a, s.10). För att en elev ska klara av att bli godkänd i skolämnen krävs det av denne att han/hon behärskar det svenska språket både muntligt och skriftligt, då så gott som alla skolämnen i skolan bygger på att eleverna behärskar språket. Om kunskaperna i språket är begränsade, kan detta leda till att eleven inte klarar av sina studier, och det blir svårt för eleven i framtiden att till exempel komma in på den svenska arbetsmarknaden. Detta är ett problem som drabbar främst den enskilde och dennes närstående, men även samhället (Littman & Rosander, 1999).

2.2 Förstaspråk och andraspråk

Med förstaspråk menar man det språk barnet har lärt sig att behärska först, vilket i de flesta fall är det språk som talas i hemmet. Förstaspråk kallas även för modersmål i skolan. Ett andraspråk är benämning på ett språk man lär sig med hjälp av vardagskommunikation i sin omgivning, genom kontakt med infödda talare. Detta språk har lärts in efter det att ett

förstaspråk redan är etablerat hos personen. Eleven lär sig andraspråket i första hand i den utsträckning det behöver språket för att klara vardagen. (Hyltenstam & Wassén, 1984). Alla elever som går i svensk skola och som har annat modersmål än svenska har rätt att läsa ämnet svenska som andraspråk (SvA), enligt skollagen. Enligt kursplanen (2000) är syftet med ämnet svenska som andraspråk främst att eleverna ska utveckla sådan säkerhet i svenska språket så att de klarar av sin utbildning och att de senare klarar sig i samhället. Hur eleven klarar av ämnet beror främst på hur gammal han/hon är vid ankomsten till Sverige. Mål och krav är likvärdiga med ämnet svenska (Skolverket, rapport 228). Skolverket gjorde 1998 en undersökning över hur lång tid det generellt tar för ett barn att lära sig det svenska språket så pass så att han/hon kan följa med i undervisningen som är baserad på läsning;

Ankomst vid	Genomsnittlig tidsåtgång
-------------	--------------------------

5-7 år	3-8 år
--------	--------

8-11 år	2-5 år
---------	--------

12-15 år	6-8 år
----------	--------

Faktorer som inverkar på hur lång processen blir kan vara vilken motivation barnet har till att lära sig, eller hur stimulerat barnet har blivit till att möta jämnåriga svensktalande kamrater och tillsammans med dem givits tillfälle att genom kommunikation med dem utveckla det nya språket. Om det egna modersmålet inte är särskilt starkt hos barnet kan detta medverka till att det blir svårare att lära sig det nya språket (Littman & Rosander, 1999).

2.2.2 Syn på andraspråkselever och deras modersmål

På en del skolor i Sverige kan man höra lärare säga, till eller om, sina elever som har svenska som andraspråk, att de enbart ska prata svenska då de är i skolan. Oftast så bottnar det i en osäkerhet hos lärarna, då de tror att de förlorar kontrollen över vad som sker i och utanför klassrummet när de inte förstår elevernas modersmål. När man har den attityden som lärare och agerar utåt på ett sätt som visar på negativ uppfattning om det främmande språket mot sina elever som har svenska som andraspråk, är det ungefär samma sak som att säga; ditt eller ert språk är inte betydelsefullt i skolan. Resultatet för en lärare som motsätter sig att någon annan pratar på sitt eget språk kan bli att de eleverna troligtvis kommer att göra uppror på något sätt. Det är skolledningen som måste ge klara direktiv om vad som gäller på skolan. Är de styrande oeniga så kommer troligtvis lärarna också att vara det när de bemöter elevernas olika språk. Om man går tillbaka i Sveriges historia så har det enligt Ladberg (2000) tidigare funnits stränga förbud mot att tala annat språk än svenska i skolan. Detta accepterades vid

denna tid av eleverna bland annat för att det fanns lärare som använde sig av äga, då det förekom annat modersmål i klassrummet. Samhällets syn på annat modersmål än svenska har stor betydelse för hur eleverna kommer att se på sig själva och på vad de kommer att prestera i skolan. Om eleverna får negativa kommentarer om sitt modersmål så kan det bli självuppfyllande, det vill säga att till slut tror barnet på det som sägs om dem, angående språk och ursprung. Barn som växer upp i Sverige, även om de ursprungligen kommer från ett annat land, behöver känna att de hör till samhället och att deras bakgrund accepteras. Det är viktigt att familjens språk uppskattas i skolan och ses som en resurs för eleven att tillämpa sig det svenska språket. (a.a).

Min son är född i Sverige. När det var bråk mellan några barn i skolan så läxade hans lärare upp honom och sade till honom: "Så gör vi inte i Sverige!" Vad är det hon säger till honom då? Han har ju ingen annan tillhörighet än här. På det sättet får hon honom att känna att han egentligen inte hör hit. Hur ska han kunna känna solidaritet med samhället då? Resultatet blir ju att dom tänker: Varför ska jag vara rädd om buskarna och planteringarna, det är ändå inte mitt.
(a.a, s 198)

Enligt en undersökning gjord av Skolverket (Skolverket, rapport 228) beror de positiva respektive negativa attityderna till modersmålsundervisning och modersmålsstöd hos skolpersonal elever och föräldrar, främst på hur involverade och insatta personerna är i verksamheten. De negativa attityderna ligger hos personer som är främmande för denna undervisning. Detta kan enligt forskarna även ligga hos de berörda föräldrarna, vilket i stort kan påverka om deras barn går till undervisningen eller inte. Undersökningen av Skolverket visar också på att modersmålsstöd och modersmålsundervisning har låg status i skolans värld.

2.3 Modersmålsundervisning

"Modersmål är ett eget ämne som det finns både kursplaner och betygskriterier för. "Betyg ges i år 8 och 9 och gymnasiet" (Skolverket rapport 228 s.5). I vissa kommuner ställer sig politikerna frågande till betydelsen av modersmålsundervisningen i skolan. De anser istället att resurser borde läggas på svenskundervisning för eleverna med svenska som andraspråk. Detta gör att fördelningen av resurser läggs på annat än modersmålsundervisningen. Kritik vad gäller utbildade modersmåls lärare gör att även föräldrarna till de aktuella eleverna blir tveksamma till modersmålsundervisningens kvalitet (a.a.).

Alla elever som har ett annat modersmål i svenska har rätt att få undervisning i skolan på sitt modersmål. Ämnet ”modersmål” (även kallat ”hemspråk”) är frivilligt i skolan. Det krävs därför motivation hos eleven och dess föräldrar för att eleven ska gå dit och för att eleven ska få ut något av undervisningen. Elever som kommer ifrån en liten språkgrupp har dessvärre oftast inte lika stor förutsättning att få modersmålsundervisning som elever som kommer ifrån en stor språkgrupp. Detta beror oftast på att det kan vara svårt att få tag på lärare från minoritetsspråk, men det kan också ha ekonomiska orsaker. Att få möjlighet till att bli undervisad på sitt modersmål kan för många spela en nyckelroll, då de tillåts att bekräfta sin bakgrund och kultur tillsammans med personer som talar samma språk (Skolverket rapport 228). Det finns forskning som visar att ”barn och ungdomar med annat modersmål än svenska har särskilda förutsättningar att utveckla flerspråkighet på hög nivå” (Skolverket rapport 228 s.3). Detta borde leda till att skolorna prioriterar modersmålsundervisningen då flerspråkighet är en stor resurs, dels för individen själv, men också för samhället i stort. För att uppnå en hög språknivå krävs det att eleven i fråga ges förutsättning att lära sitt modersmål grundligt. Trots att hemspråksreformen från 1977 gav alla elever i Sverige, med annat modersmål än svenska, rätt till undervisning på sitt modersmål, så har denna undervisning i skolorna minskat avsevärt de senaste årtiondena. Detta trots att invandringen i landet har ökat. Anledningen till detta tros bero dels på besparingar i kommunerna vilket i hög grad drabbar skolorna, men också att eleverna helt enkelt väljer att inte gå på undervisningen. Skolverkets önskan är att modersmålsundervisningen som ämne kunde integreras med den övriga undervisningen vilket skulle innebära att eleverna kunde få undervisning även i de övriga skolämnena på sitt modersmål. Modersmålslärarna får i de flesta fall använda sig av läromedel de själva får anpassa till sin undervisning (Skolverket, rapport 228). Även Lindberg (2001) betonar vikten av att elever med svenska som andraspråk får en kvalificerad modersmålsundervisning. Modersmålet är för eleverna en förutsättning för deras skolframgång. Därför skulle hon vilja se ett större samarbete mellan modersmålslärarna och ämneslärarna. Som det är nu arbetar många utanför den vanliga skolverksamheten och medverkar inte på konferenser och dylikt. Modersmålsundervisningen är oftast lagd efter ordinarie skoltid och omfattar ungefär 60 minuter i veckan. Många av eleverna upplever modersmålsundervisningen som ett problem och har även en kluven syn på den, eftersom de med undervisningen ytterligare blir påmind om sin avvikande kultur.

2.4 Skönlitteraturen i undervisningen

2.4.1 Skönlitteraturens betydelse

Skönlitteraturen hjälper eleverna att förstå världen och sig själva. Litteratur formulerar och förmedlar kunskaper och värderingar samt synliggör kulturella referensramar. Litteraturläsningen i ämnet svenska som andraspråk hjälper eleverna att formulera tankar och känslor de känner igen, men som de har saknat ord för på det nya språket. De ska också få möjligheter att formulera nya tankar som väcks genom litteraturen (Kursplanen, s.105).

Skönlitteraturen kan på olika sätt användas i undervisningen för att berika språket hos elever med svenska som andraspråk. För elevernas fortsatta språkutveckling kan det vara av stor betydelse om de får hjälp till att bli intresserade och får en positiv grundställning till läsning av skönlitteratur. Texterna bör noggrant väljas ut efter elevens ålder och kunskap. Texterna skall sedan bli alltmer avancerade i takt med att elevens språk blir rikare. Skönlitteraturen ger med hjälp av diskussioner kring ord och begrepp en träning och utbyggnad av det nya språket. Texterna kan efter läsning bearbetas på olika sätt, till exempel genom skrivträning som berikar eleverna genom att de får sätta ord på sina tankar och känslor (Bergman & Sjöqvist 2000). Även Chambers (1994) poängterar hur viktigt det är att barn har nära tillgång till skönlitteraturen, och att de ges tid till att botanisera ibland böckerna. Genom att böcker blir presenterade för barnet, och att de får hjälp med att välja böcker med innehåll som ligger dem nära, väcks ett intresse. Det behöver inte nödvändigtvis vara en bibliotekarie som står för presentationen av böcker utan bokrecensioner på varierande sätt av kompisar, kan göra att intresset väcks hos den enskilde eleven, för nya böcker. På de allra flesta skolor finns idag ett skolbibliotek, men dessvärre inte alltid en bibliotekarie. Ett nära samarbete mellan bibliotek och klassen är ovärderligt. Idag finns många boktitlar översatta till många olika språk på biblioteken. Modersmåls läraren kan därför också öka läsintresset hos sina elever genom att presentera svenska böcker översatta till elevens hemspråk. Litteraturen kan med sina olika berättelser vara ett medel för elever med svenska som andraspråk att få vetskap om omvärlden och andra kulturer, till exempel den svenska. Att eleverna läser om andras liv och livsöden, och att tillfälle ges till att reflektera och tänka sig in i en annan människas situation, tillsammans med sina kamrater, kan också göra att de ser sin egen situation på ett annat sätt. (Ahlén m.fl, 2001).

2.4.2 Listiga räven – projektet

På kvarnbyskolan i Rinkeby utanför Stockholm har nästan alla eleverna ett annat modersmål än svenska. 1994 startades ett 3-årigt läs- och skrivprojekt kallat ”Listiga räven” i en första klass med 24 elever, där alla har ett annat modersmål än svenska. Projektet, vilket hade sin utgångspunkt i ”Whole Language-metoden” från Nya Zeeland innebär kortfattat;

- lustbetonad undervisning skapar energi
 - lustbetonad undervisning gör att eleverna mår bra
 - eleverna mår bra när deras arbeten uppskattas av lärarna, kamraterna och föräldrarna,
 - självförtroendet ökar när läraren hela tiden anpassar undervisningen till den inlärningsnivå där barnet befinner sig,
 - läraren känner varje elev väl och ser till att ha mängder av lämpligt undervisningsmaterial tillgängligt
- (Alleklev & Lindvall, 2000, s 12)

Trots att det nu är 9 år sedan projektet avslutades, arbetar pedagogerna på skolan fortfarande utefter projektets koncept, med skönlitteraturen som utgångspunkt i undervisningen. Pedagogerna på skolan har inga läroböcker i sin undervisning utan formar undervisningen enbart utifrån barn- och ungdomsböcker. De har ett nära samarbete med skolbiblioteket, genom att de går dit kontinuerligt med eleverna för att ge dem möjlighet till att låna skönlitterära böcker och vid vissa tillfällen låta dem lyssna på boksamtal. Under ett boksamtal på biblioteket läser bibliotekarien eller den aktuella författaren själv ur sin bok för barnen och samtalar därefter tillsammans med barnen kring bokens innehåll. Pedagogerna menar att eleverna måste komma i kontakt med texter som de tycker är av intresse, och som första steg inför sin läsutveckling få träna sig på att följa med i texten när någon annan läser för dem, eftersom de anser att det är på så sätt eleverna lär sig läsa. Pedagogerna utgår från teman och anser att eleverna lär sig på så sätt att de ser innehållet i en helhet. Oftast så börjar de sitt tema med att läsa skönlitterära böcker, därefter får eleverna återberätta innehållet i boken/böckerna på varierande sätt för att bearbeta textens innehåll. Deras nyckelord är läs, skriv, berätta, dramatisera och rita/måla. De anser att en stimulerande miljö i klassrummet, med tillgång till ett överflöd av skönlitterära texter och bilder, är avgörande för att locka eleverna till att lära sig läsa. ”Whole Language” är en läsinlärningsmetod, som ursprungligen kommer ifrån Nya Zeeland, vilken legat till grund för projektet. Metoden innebär att eleverna lär sig läsa och skriva då de hela tiden får det konkret. Det är, enligt denna metod, så vi kommer i kontakt med orden när vi kommunicerar med andra. Elevernas olika modersmål är en central punkt i inläringen, då eleverna får använda sig av sitt modersmål kombinerat med svenskan i både

tal och skrift när de ska lösa uppgifter. Utöver ordinarie skoltid får eleverna 60 minuters undervisning i sitt modersmål i veckan. Allt de gör tillsammans med eleverna skrivs ner antingen på svarta tavlan, blädderblock eller på små kort med det skrivna ordet. När eleverna har lärt sig läsa får de arbetschema med uppgifter som ska göras, det kan till exempel vara att skriva en berättelse till en bild, läsa en bok antingen högt eller tyst, läsa en text och sedan svara på tillhörande frågor eller träna ordförståelse. (Alleklev & Lindvall, 2000). Det är viktigt att inte glömma elevernas ursprung som pedagog utan använda sig av det, och låta eleverna läsa och berätta för att få en förståelse för andras seder och kulturer. Genom hela grundskolan läggs all undervisning på skönlitteratur och facklitteratur för att stimulera elevernas inläring (Alleklev & Lindvall, 2003).

2.5 Arbetsmetoder i skolan då skönlitteraturen sätts i centrum

2.5.1 Läsning

För att väcka läslusten hos barn bör den vuxne närma sig skönlitterära texter på olika sätt så som till exempel att läsa för dem och tillsammans med dem, men även låta dem läsa själva, då de behärskar detta. När barnen har blivit vana lyssnare inser de att texten har olika budskap. ”Barnen lär sig läsa genom att läsa och det är viktigt att barnen läser riktiga böcker, skönlitteratur och facklitteratur, med ett innehåll som barnen tycker är intressant” (Alleklev & Lindvall, 2000 s. 27). Som van läsare för barn bör man läsa texter med inlevelse för att ge dem en positiv inställning till att vilja lära sig att läsa (a.a). Enligt Littman & Rosander (1999) är läsningen den absolut viktigaste faktorn på vägen till att lära sig det nya språket för andraspråkselever. Genom att läsa lär de sig många nya ord samtidigt som de ser hur orden stavas. I skolan kan man variera läsningen genom att eleven ibland får läsa tyst själv, läsa i grupp eller läsa för varandra två och två eller i smågrupper. Pedagogens uppgift blir att guida eleverna bland böckerna så att de får tag på böcker med texter som passar deras kunskapsnivå och intresse. De poängterar även vikten av att se biblioteket som en resurs till att inspirera och motivera eleverna till läsning. Vid samarbete med modersmåls läraren kan det vara en fördel om boken även är översatt till modersmålet. Hyltenstam (1984) hävdar att barnet bör lära sig läsa på sitt modersmål först, eftersom det är det språk det behärskar bäst. Genom att använda sig av det talade språket lär sig barnet hur det skriftliga språket fungerar. Har barnet väl lärt sig tekniken bakom läsning, så blir det inga större problem att överföra principerna till att lära sig läsa på ett nytt språk.

För elever som behöver extra mycket hjälp till att lära svenska språket kan det vara bra om det ges en förförståelse till handlingen i boken innan den läses. Smith (1997) anser också att man lär sig läsa genom att läsa och att få prova sig fram. Det är inte alltid man förstår alla ord i en text men om man ser sammanhanget i meningen kan man i de flesta fall utläsa vad ordet betyder och en inläring sker. ”Att lära sig läsa, att tyda bokstäverna och läsa ihop dem till ord, brukar vara lättast att göra på det språk som barnet behärskar bäst – eller det språk som barnet helst vill läsa på” (Ladberg, 1999 s.13). Barn har lätt för att lära och klarar av att variera sig med att ibland läsa på svenska och ibland på sitt modersmål. Men det är viktigt att se till barnets motivation och intresse. Generellt gäller det alla människor att om inte språket man en gång lärt sig underhålls och används så kan ordförrådet minska (a.a.).

2.5.2 Boksamtal

Vem vill inte efter att just ha sett en bra film eller just läst ut en bra bok diskutera innehållet med någon annan? Genom att prata och diskutera innehållet med någon kamrat eller i grupp kan ge eleverna andra synvinklar på olika händelser. Detta gör att de lär sig att lyssna på andra och att förstå att saker kan uppfattas på olika sätt av olika människor. Vid högläsning kan det vara bra att ibland stanna upp och diskutera handlingen för att därefter fortsätta läsningen. Detta gör att man som läsare vet att ”alla är med”. Ibland finns det sådant som varken är rätt eller fel, utan beroende på person kan innehållet i filmen/boken tolkas på olika sätt. Det ger även ett naturligt tillfälle för eleverna att träna på att formulera sig. Att prata om böckernas innehåll, gemensamt eller i form av bokrecension kan ge de andra i gruppen förslag på intressanta och roliga böcker för dem att välja och vilja läsa. I de böcker som har bilder kan man med fördel även prata om dem, och fundera på vad de vill förmedla (Chambers, 1994).

2.5.3 Tematiskt arbete

Att bara läsa en bok och lägga den åt sidan ger inte mycket men om alla i klassen eller i grupper läsa samma bok och bearbetar den tillsammans efteråt blir det meningsfullt då barnen diskuterar, tolkar och återberätta boken. Det är lätt att koppla flera olika aktiviteter till läsningen och bokens innehåll. Man kan sjunga sånger som barnen själv associerar till eller låta barnen berätta sagor eller berättelser de kommer att tänka på. Att leka lekar som barnen kommer på i anslutning till boken är ofta väldigt uppskattat hos dem. En annan metod inom tematiskt arbete är att spela upp scener ur en bok som ett rollspel eller hitta på egna berättelser tillsammans då barnen fantiserar och läraren skriver. Man kan också utefter bokens innehåll

låta barnen bygga miljöer till exempel av paper-maché eller lera (Nilsson, 1997). Tematiskt arbetssätt är en metod även Henriksson (2000), poängterar vikten av och hon ger exempel på olika arbetssätt pedagogerna kan använda sig av i förskolan och med de yngre barnen i grundskolan. Då man utgår från en vald skönlitterär barnbok och formar undervisningen efter den, bör man se till barnens intresse och ålder. Det är viktigt att använda sig av böcker tillsammans med barn eftersom det idag hos vissa barn förekommer alltför mycket tv-tittande, som gör att barnet inte får använda sig av sin fantasi i så stor grad. Tv: n ger barnet redan färdiga bilder, medan det i böckernas värld ges tillfälle till barnet att själv bilda och forma ett bildspel inom sig. Om inte skolan har egna böcker att välja mellan, så kan man med fördel ta bibliotekarien till hjälp då man ska välja böcker. Det är viktigt att man som pedagog använder sig av litteratur som passar gruppen, och som tilltalar en själv för att vara engagerad i sitt arbete med barnen. Enligt Nilsson (1997) ska barnen inte läsa skönlitteratur för läsningens och litteraturens skull utan för att den ska säga dem något, tillföra något och för att de ska lära sig något. För att kunna bedriva en meningsfull tematisk undervisning med skönlitteratur som kunskapskälla är det en självklarhet att läraren har god beläsenhet och översikt över barn- och ungdomsböckerna.

2.5.4 Skrivning

Strömqvist (1993) betonar läsningens betydelse för skrivandet och skrivandets betydelse för läsningen, vid inläring. Samspelet mellan de olika förmågorna är en förutsättning för språkutveckling hos eleven. Hyltenstam & Wassén (1984) anser att pedagogen endast i viss mån måste undervisa i språkets struktur, det vill säga grammatiken, vid skrivinläring med elever som har svenska som andraspråk. Det viktigaste bör istället vara att eleven känner att den kan förmedla något med sin skrift. Eleven ska kunna ha nytta av sin skrift och den ska vara funktionsenlig. Liksom för oss svenskar, då vi lär oss ett nytt språk, behöver eleverna med svenska som andraspråk mycket träning i hur ord stavas för att det ska bli rätt. Precis som i så många andra språk uttalar vi inte alltid orden så som vi skriver dem (Littman & Rosander, 1999).

3. Empirisk del

Under detta avsnitt kommer vi att presentera vår metod, vårt tillvägagångssätt och resultatet som har framkommit av vår undersökning. Avslutningsvis kommer vi att presentera en analys av resultatet.

3.1 Problemformulering

Frågeställningen vi har utgått ifrån inför vårt arbete lyder:

I vilken utsträckning används skönlitteraturen som redskap i våra fyra utvalda skolor vid undervisning av elever med svenska som andraspråk, och anser pedagogerna att skönlitteraturen underlättar för elevernas språkutveckling?

3.2 Upplägg och genomförande

Under kommande rubriker ger vi en förklaring till vilken metod vi har använt oss av och vilka etiska övervägande vi har fått ta hänsyn till och slutligen ger vi en förklaring till bortfallen som har blivit.

3.2.1 Metodval

Vi har valt att använda oss av enkäter vid vår undersökning på alla fyra av de utvalda skolorna, eftersom två av skolorna inte hade möjlighet att ta emot oss för en intervju på grund av tidsbrist. Vi ser dock inte detta som en nackdel, utan vi anser att denna undersökningsmetod istället ger respondenterna mer tid och större möjlighet till att ge utförligare svar. Enkäten består av 17 semistrukturerade frågor (bilaga 1), vilket innebär att enkäten innehåller öppna frågor så att respondenten själv kan utveckla sina idéer och ge utförliga svar (Denscombe, 2000). Vi har använt oss av samma enkätunderlag till alla respondenterna oavsett vilken befattning de har på den skola de arbetar på. Detta har gjort att alla 17 frågor inte har kunnat besvaras lika grundligt av alla, då några frågor enbart rört verksamheten hos en speciell kategori respondenter. På två av skolorna besvarades enkäterna av respondenterna via e-post, och de skickade därefter svaren till oss. På de två andra skolorna gavs enkäterna till respondenterna personligen.

3.2.2 Urval

Vi har valt att undersöka hur skönlitteraturen används i undervisningen med elever med svenska som andraspråk, på *fyra* olika skolor i södra Sverige. Eftersom vi antar att nästan alla skolor i Sverige har någon elev som har svenska som andraspråk, så har vi inför vår undersökning gjort ett sannolikhetsurval vid valet av skolor. Detta innebär att vi har valt skolor som har stor variation av antal elever med svenska som andraspråk (Denscombe, 2000) då vi valt fyra skolor med hänsyn till storlek och belägenhet. Vår tanke var att fyra enkäter på vardera skola skulle besvaras; en klasslärare åk 1, en modersmållärare, en lärare i svenska som andraspråk (SvA-lärare) och en specialpedagog. Utefter deras yrkeskategori, var de slumpmässigt utvalda på de fyra skolorna. Vi kommer i resultatdelen att använda oss av beteckningarna skola A, B, C och D för att avidentifiera skolorna. Vi valde yrkeskategorierna; klasslärare åk 1, specialpedagog, modersmållärare och SvA-lärare. Vi ansåg att de kategorierna var relevanta utefter vår frågeställning, och vi såg det intressant att undersöka på den nivå vi själva kommer att arbeta med, de yngre barnen i skolan. Vi har fått en stor spridning vad gäller ålder och yrkeserfarenhet på respondenterna, men gemensamt för alla är att samtliga är kvinnor. Vi såg det orelevant att i detta arbete ta med hur många elever med annat modersmål än svenska pedagogerna har i sina klasser just vid tidpunkten för undersökningen, eftersom de flesta som svarat på enkäterna har många års erfarenhet av olika gruppkonstellationer.

De fyra skolorna vi valt har olika antal elever procentuellt med svenska som andraspråk. Detta bedömde vi kunde vara av värde eftersom vi ville jämföra fyra olika skolor i vårt resultat. På skola A och B är det nästan 100 % av eleverna som har svenska som andraspråk. Dessa två skolor är belägna centralt i samma storstad. På skola C, som ligger i ett litet samhälle i norra Skåne, är det cirka 30 % av eleverna som har ett annat modersmål än svenska. På skola D, som liksom skola C ligger i ett litet samhälle, är det endast cirka 10 % av eleverna som har annat modersmål än svenska. Några enstaka har varit tveksamma till att medverka, på grund av, tidsbrist medan de flesta villigt tagit emot enkäterna.

3.2.3 Etiska övervägande

På två av skolorna gick vi via rektorn då vi sökte våra respondenter, eftersom pedagogerna på dessa skolor krävde att vi fick tillstånd av dessa. De övriga pedagogerna kontaktade vi personligen. Vid förfrågan om respondenterna ville ställa upp som respondenter i vår undersökning, så informerade vi samtidigt dem om vad resultatet skulle användas till. Vi

informerade dem också om att varken deras namn eller namnet på skolan de arbetar på kommer att nämnas i vårt arbete.

3.2.4 Bortfall

Det var tänkt att vi skulle ha fyra pedagoger från varje skola men det blev inte så. När vi fick svar på vår förfrågan som vi gjorde telefonledes till skola A och B fick vi reda på att de inte hade några speciella SvA-lärare utan att klasslärarna har den behörigheten också, vilket resulterade i att det endast blev tre enkäter på skola A och B. Vi skickade ut enkäterna via e-post till de slumpmässigt utvalda pedagogerna. När vi efter två veckor enbart hade fått två enkäter, en från specialpedagogen från skola A samt en från klassläraren på skola B, skickade vi ut en påminnelse att vi gärna ville ha in enkäterna snarast men tyvärr kom inga enkäter och vi var tvungna att gå vidare i vårt arbete. På skola A blev det två bortfall och på skola B blev det två bortfall. På skola C och D gav vi enkäterna till pedagogerna personligen och bestämde även med dem när vi skulle hämta enkäterna igen. Modersmålsläraren på skola D hade inte besvarat enkäten till den dagen vi skulle hämta den så vi skrev ett meddelande som vi satte på enkäten där vi meddelade att hon kunde skicka enkäten när hon hade besvarat den istället. När vi inte fick något brev från henne var vi även här tvungna att gå vidare med vårt arbete och det blev tyvärr ett bortfall till. Sammanlagt blev det sju bortfall av 16 enkäter.

3.3 Resultat

Vi presenterar sammanställningen av resultatet av frågorna från enkäten som rubriker, eftersom vi anser att det blir mest läsvänligt genom att få en helhet över jämförelserna av de fyra skolorna. På några av frågorna är det många av respondenterna som har gett snarlika svar. För att undvika alltför många upprepningar i vårt arbete har vi valt att precisera vem som svarat endast då svaret skilt sig från de andra. Som vi tidigare nämnt i arbetet så har alla respondenter fått enkäter med samma frågor vilket gjort att några av frågorna blivit besvarade endast av de yrkeskategorier som var berörda av frågan.

Då vi sammanställt resultatet av enkäterna har vi redovisat utifrån våra egna tolkningar. Vi reserverar oss därför inför respondenterna för eventuella feltolkningar av deras enkätsvar om deras synsätt och uppfattningar de delgivit oss vad gäller användning av skönlitteratur i deras undervisning, tillsammans med elever som har svenska som andraspråk.

Skola A: Specialpedagogen som vi kom i kontakt med på denna skola arbetar även som lärare och bibliotekarie. Hon har, efter sin utbildning, 29 års erfarenhet av att arbeta som pedagog. På skolan, som är en F-5 skola i, och ligger i en större stad, går det 400 elever varav 399 elever har svenska som andraspråk. På skolan finns cirka 25 språk representerade.

Skola B: Klassläraren är utbildad lärare och har arbetat som detta i 7 år. På skolan, som likt skola A ligger i en större stad, och är en F-5 skola, går det 400 elever varav ungefär 395 elever har svenska som andraspråk.

Skola C: Läraren på skola B är utbildad lågstadielärare och fritidspedagog, och har 27 års erfarenhet av att arbeta i skolan. Specialpedagogen är utbildad till yrket, med tre års yrkeserfarenhet. SvA-läraren är utbildad lärare och har 30 års erfarenhet av arbete i skolan. Hemspråksläraren har tre års erfarenhet av att undervisa i hemspråk och är filosofie kandidat i arabiska och mellanösterkunska. På skolan, som ligger i ett mindre samhälle, är en F-9 skola och har 300 elever varav 100 elever som har svenska som andraspråk.

Skola D: SvA-läraren är utbildad lärare med 6 års yrkeserfarenhet. Specialpedagogen är utbildad dels som förskollärare men också som specialpedagog och hon har arbetat som specialpedagog i sex år. Läraren har lärarutbildning och 32 års erfarenhet inom skola. På denna skola, en F-2 skola i ett mindre samhälle, går det 210 elever varav 40 elever som har svenska som andraspråk.

3.3.1 I vilken utsträckning använder ni er av skönlitteratur i er undervisning?

Gemensamt för samtliga av pedagogerna på de fyra skolorna är att de kontinuerligt använder sig av skönlitterära böcker i sin undervisning. Några av pedagogerna läser högt för barnen ur en bok som de valt, detta görs som en inledning på dagen eller lektionen. Några pedagoger låter barnen läsa tyst ur en bok eleverna själv valt på biblioteket. Så gott som alla av pedagogerna har ett visst samarbete med biblioteket i form av att de lånar nya böcker varje vecka, antingen själva eller tillsammans med barnen. På skola B kopplas besöken på biblioteken ihop med det aktuella temat eller bokstaven som de arbetar med, detta för att allting ska följa en röd tråd. Innehållet i böckerna bearbetas genom att eleverna får måla och klistra minnesbilder från de olika böckerna. Till slut bildar dessa en "sagoskog" full med

bokstäver och ord. Litteraturen i årskurs 1 kan enligt pedagogen lätt knytas till bokstavsarbetet de arbetar med i klassen.

3.3.2 Vilka fördelar och nackdelar ser ni med att använda skönlitteratur i undervisningen?

Samtliga pedagoger ser stora fördelar med att använda skönlitteraturen i sin undervisning. De anser att det är viktigt att fånga barnens intresse tidigt och skapa den läsglädje och stimulans som skönlitterära böcker kan ge. Handling och innehåll i böckerna gör att orden får en betydelse i ett sammanhang, vilket är mycket viktigt för elever som håller på att lära sig ett nytt språk. Specialpedagogen på skola A skrev bland annat att: ”Skönlitteratur har ett innehåll som lockar till språkanvändning i tal och skrift, eftersom den väcker tankar, fantasier, igenkännande, funderingar och så vidare.” För elever som inte kommer i kontakt med svenska språket mer än i skolan spelar skönlitteraturen en viktig roll, och det är betydelsefullt för eleven att det finns tillgång till böcker som de finner intressanta. Pedagogerna som arbetar med elever som har annat modersmål än svenska inser sin betydelse för elevernas motivation och intresserar barnen till läsning för att stimulera barnens språkutveckling. Genom skönlitteraturen kommer eleven på ett naturligt sätt i kontakt med olika värderingar dels från sin egen kultur men också genom värderingar som förekommer i den nya kulturen, vilket kan användas till diskussioner med de andra i klassen. Detta kan vara av stor betydelse för elever med svenska som andraspråk, enligt många av pedagogerna.

Ingen av de tillfrågade pedagogerna på skolorna ser några direkta nackdelar med att använda skönlitteratur i sin undervisning. Men det kan ibland vara svårt att hitta litteratur som passar temat och barnens språkliga förmåga, Klassläraren på skola B ser då möjligheten att använda skolbibliotekarien eller stadsdelens barnbibliotekarie, för att få hjälp. Pedagogen på skola A nämner att använder man sig av böcker bland eleverna så krävs det att det finns många titlar och ett brett utbud av böcker för att tillgodose alla elevers intressen. Detta kan ses som en ”nackdel” eftersom det kan bli dyrt för skolan då de ska köpa in alla böckerna. En annan ”nackdel” kan vara att man som lärare bör vara väl inläst på texten vid arbete med innehållet i böckerna med eleverna, vilket kan vara tidskrävande.

3.3.3 Arbetar ni annorlunda med skönlitteraturen med elever som har svenska som förstaspråk respektive andraspråk?

Detta beror, enligt pedagogerna, främst på hur bra eleverna behärskar det svenska språket. Många av pedagogerna arbetar väldigt mycket med ordförståelse med eleverna som har svenska som andraspråk eftersom det är en förutsättning för att de ska kunna ta till sig av innehållet i texten. En av pedagogerna tycker det är viktigt att skapa en trygg stämning i klassen så eleverna vågar säga ifrån när det är ord de inte förstår vid dels högläsning, men också vid tyst läsning i klassrummet. Klasslärarna på skola A och B anser att pedagogiken kan vara densamma för alla elever, det viktiga är istället att eleverna med svenska som andraspråk möter lärare som har förståelse för att språket utvecklas då det används på olika sätt, och att man som lärare bortser från krav och korrekthet. Det viktigaste bör, enligt denna pedagogen på skola A, istället vara att eleven vågar använda språket och praktisera det på olika sätt för att språket ska kunna utvecklas.

3.3.4 Vilken funktion anser ni att skönlitteraturen har i undervisningen?

Skönlitteraturen har stor betydelse eftersom den kan väcka läslusten och stimulera till mer läsning hos eleverna och detta leder i sin tur till bättre kunskaper i svenska språket. Genom skönlitteraturen blir det på ett naturligt sätt möjligt till reflektioner och bearbetning som på olika sätt gynnar barns språkutveckling. Pedagogen på skola B ser skönlitteraturen som en bra inkörsport till att få eleverna engagerade i ett tema men även att öppna upp ett tänkande som man inte kan få utifrån arbete med enbart ämnesböcker och faktaböcker. Hon anser att man istället kan ha faktaböcker för att komplettera och söka fakta om innehållet i skönlitteraturen.

3.3.5 Hur arbetar ni praktiskt med skönlitteraturens innehåll med eleverna?

De flesta har skrivit att det är viktigt att bearbeta innehållet i det man har läst tillsammans med eleverna på olika sätt. Vid några tillfällen kan det vara lämpligt att låta eleverna få rita och måla det de har upplevt i texten medan det andra gånger passar bättre att prata om texten och samtidigt ta upp vad olika ord betyder. SvA-läraren på skola C arbetar med orden genom att eleverna får sätta in dem i olika sammanhang. Beroende på hur skrivkunniga eleverna är får de skriva enkla bokrecensioner. Pedagogen på skola B bearbetar innehållet i skönlitteraturen genom att dramatisera, återberätta, skriva och diskutera tillsammans med eleverna så att de kan få möjlighet att tänka sig in i en viss karaktärs roll i boken.

3.3.6 Vet ni om det finns material för läs- och skrivinlärning som grundar sig på skönlitteratur?

Specialpedagogen på skola B arbetar mycket med den så kallade *Kiwi-modellen* som bygger på att man inte går vidare förrän man behärskar det aktuella kunskapsområdet. Detta arbetssätt försöker hon nu introducera på skolan som ett hjälpmedel för läs- och skrivinlärning. Specialpedagogen på skola C arbetar med hjälp av *storböcker*. Dels får eleverna arbeta enskilt med text och innehåll men gruppvis läser de ibland boken ibland tillsammans. SvA-läraren på skola C nämner materialet *Stjärnsvenskan*, vilket innehåller små språkträningshäften som är uppdelade i olika svårighetsnivåer. De andra pedagogerna kände inte till något färdigt material för läs- och skrivinlärning som grundar sig på skönlitteratur.

3.3.7 Har ni hört talas om ”Listiga räven-projektet” i Rinkeby, där pedagogerna enbart använder sig av skönlitteratur in sin undervisning för läs- och skrivinlärning, vad tycker ni om det?

Tre av de tillfrågade pedagogerna på de fyra skolorna kände till detta projekt. Det var specialpedagogerna på skola A och C samt klassläraren på skola B. De ser mycket positivt på pedagogernas sätt att arbeta med skönlitteraturen tillsammans med eleverna. Klassläraren på skola B menar dock att, för att ett projekt likt Listiga räven ska kunna genomföras krävs ett fungerande skolbibliotek med en aktiv bibliotekarie. Hon berättar att de på skolan har anammat själva idén med projektet med att läsa mycket skönlitterära böcker med eleverna, efter ett besök av projektledarna som höll en föreläsning på skolan. ”Jag försöker att koppla allting till skönlitteratur” De anser också att detta arbetssätt är föredömligt vid läs- och skrivinlärning med elever som har svenska som andraspråk.

3.3.8 I vilken mån samarbetar klassläraren, specialpedagogen, SvA-läraren och modersmålsläraren på er skola?

SvA-läraren på skola D anser att man måste se till helheten på eleven och då krävs det ett kontinuerligt samarbete mellan alla pedagoger som är involverade i det enskilda barnet. Även på skola C finns ett samarbete mellan de olika pedagogerna i form av diskussioner som främst kretsar kring det enskilda barnet och vad han/hon behöver träna på. Specialpedagogen på skola A beskriver i enkäten att de på grund av att så gott som alla elever har ett annat modersmål än svenska inte har några speciella lektioner för SvA, utan all undervisning är inriktad på elever som har svenska som andraspråk. Arbetsbelastningen är enligt henne mycket hög på skolan vilket innebär att de inte har något utbyggt samarbete mellan de olika

kategorierna. Även på skola B har de, enligt klassläraren, ingen speciell SvA-lärare. Detta beror på att det på skolan är nästan 100 % av eleverna som har annat modersmål än svenska. Klassläraren och specialpedagogen på skola B har enbart vid speciella tillfällen ett samarbete. Vanligtvis arbetar de var för sig eftersom det enligt specialpedagogen inte finns möjlighet till samarbete mellan de olika pedagogerna på grund av tidsbrist.

3.3.9 Är det accepterat att prata på sitt modersmål i klassrummet?

På skola A ser klassläraren det som en självklarhet att eleverna ska och bör använda sitt modersmål då det behövs, även under lektionerna. Hon ifrågasätter om det överhuvudtaget finns någon idag i skolans värld som tror att språkutveckling enbart kan ske på det svenska språket. Det handlar för barnet mycket om dess identitet ”känner jag mig bekräftad och känner jag att mitt språk duger, då vill jag också lära mig ditt språk”. På skola A som procentuellt har övervägande elever med svenska som andraspråk är det en helt naturlig del i klassrumsarbetet att eleverna använder sitt modersmål medan några av pedagogerna på skola C och D inte accepterar det alls i sitt klassrum. Klassläraren på skola B, som för närvarande har en klass där det förutom svenska finns nio olika språk, accepterar att eleverna talar sitt modersmål enbart om modersmålläraren finns som resurs i klassen eller om det finns någon från förberedelseklassen på lektionen som inte förstår svenska. Anledningen till att det inte är accepterat fullt ut, att tala sitt modersmål, är enligt henne att det har förekommit missförstånd från de andra eleverna i klassen som trott att dessa elever talat illa om dem.

3.3.10 Hur många timmar i veckan är det modersmålsundervisning, SvA-undervisning samt specialundervisning på er skola?

Samtliga speciallärare har svarat att specialundervisningen varierar från elev till elev, beroende på elevens behov. Dessvärre spelar tillgång av pedagoger och ekonomiska resurser också in på hur många timmar man kan erbjuda eleven specialundervisning på skolan, enligt SvA-läraren på skola C. Det kan vara allt ifrån 40 minuter i veckan till 160 minuter i veckan. Modersmålläraren på skola D har svarat att hennes undervisning alltid är på 1 timme per elev i veckan.

3.3.11 Har alla möjlighet att få undervisning på sitt modersmål?

På samtliga skolor beror det helt och hållet på tillgången på lärare i det aktuella språket och om skolan har ekonomiska möjligheter att ta in lärare. Det finns enligt läraren på skola C ingen möjlighet att ta in en hemspråkslärare då det inte finns tillräckligt många elever med det

språket på skolan. Även på skola A, som är den skola med övervägande elever med svenska som andraspråk, går det inte alltid att erbjuda elever som kommer ifrån en liten språkgrupp modersmålsundervisning, och främsta orsaken är att det inte finns lärare att tillgå i alla språk.

3.3.12 Vad tycker ni om att eleverna går ifrån klassen för specialundervisning av specialpedagog, modersmålslärare eller SvA-lärare?

Specialpedagogerna på skola C och D anser att det är nödvändigt att ta ut eleverna från klassen för att undervisa eleverna enskilt eller i liten grupp då de oftast behöver mycket stöd och tid från läraren. De flesta av eleverna arbetar mer effektivt i mindre grupper då det blir mycket samtal kring uppgifterna som ska göras. Vid vissa tillfällen är specialpedagogerna inne i klasserna som en resurs till de elever som behöver extra hjälp. På alla fyra skolorna ligger den individuella hemspråksundervisningen efter skoltid av naturliga skäl enligt pedagogerna för eleverna inte ska missa den ordinarie undervisningen i klassen.

3.3.13 Använder ni elevernas olika språk som hjälpmedel i er undervisning?

Klassläraren på skola A förklarar att det på denna skola, som i stort sett enbart har elever med annat modersmål än svenska, blir det automatiskt så att eleverna hjälper varandra genom att förklara på sitt modersmål. På skolan finns också tvåspråksklasser, vilket innebär att två pedagoger, en svensktalande och en arabisktalande, samarbetar under lektionerna. Under dessa lektioner talas båda språken omväxlande. Enligt klassläraren på skola B är det enbart då modersmålsläraren är inne i klassen som resurs, och hjälper eleven att förstå uppgiften som dess modersmål används. Under elevernas modersmålsundervisning arbetar barnen med samma temaområde som under övrig tid i skolan och det gör att de får mycket av innehållet på båda språken, vilket hon ser som positivt för den enskilde eleven. På skola C och D är det, enligt klasslärarna, enbart vid vissa tillfällen eleverna tillåts använda sitt modersmål. Det kan till exempel vara vid något tillfälle då eleven berättar om sitt hemland och då förklarar hur man säger vissa ord på deras språk för sina klasskamrater.

3.3.14 Vad är det ni lägger tyngdpunkt på i er undervisning?

SvA-lärarna på skola B och C lägger stor vikt vid ordförståelsen och att eleverna förstår innehållet i texterna som de läser. De arbetar både muntligt och skriftligt genom att eleverna på olika sätt får uttrycka sina egna tankar. Eleverna får också komma i kontakt med svenska seder och bruk i undervisningen. Hemspråksläraren på skola C lägger mest tyngdpunkt på det talade språket, men de ska även få en uppfattning om skriftspråket.

3.3.15 Har eleverna tillgång till svensk skönlitteratur översatt på deras hemspråk och tvärtom?

Specialpedagogen på skola A tycker att biblioteken har ett visst utbud av svensk skönlitteratur översatt till andra språk. Dock är det svårare att hitta utländsk skönlitteratur översatt till svenska. Några exempel som ändå gavs var boksamlingen *Tusen och en natt*, som ursprungligen är skriven på arabiska. Hemspråksläraren på skola D har sett att det är mest Astrid Lindgrens barnböcker som är översatta till andra språk. På skola B finns endast ett mindre antal böcker på skolan som är översatta, vilket hon inte anser är tillräckligt, och tar därför hjälp av stadsbiblioteket vid behov.

3.4 Analys av resultat

Vi förutsätter att respondenterna gett oss ärliga och så sanningsenliga svar de kunnat på vår enkätundersökning. Samtliga pedagoger som medverkat tycker att skönlitteraturen är ett bra hjälpmedel att utgå ifrån i undervisningen av elever med svenska som andraspråk. De menar att skönlitteraturen är en arbetsmetod som ger dem en bra inkörsport för att öppna upp ett tema, men även att arbetet med skönlitteraturen kan ge eleverna ett tänkande som inte läroböckerna kan ge dem. Många har nämnt att de tycker att en del böcker bör bearbetas tillsammans med eleverna för att träna bland annat ordförståelsen, för att eleverna ska få orden i ett sammanhang i undervisningen. Några av pedagogerna har angett att det är en fördel att använda sig av skönlitteratur när de ska arbeta tematiskt med eleverna. De har på frågan om hur de arbetar i undervisningen, då de med eleverna utgått ifrån en skönlitterär bok, gett exempel såsom, läsning, skrivning, bearbetning av text, ordförståelse och kommunikation. Efter att ha sammanställt svaren vi fått in från enkäterna tolkar vi det så som att samtliga pedagoger på de fyra skolorna, anser att skönlitteraturen är en stor resurs att tillgå i undervisningen. Dock är det inte alla som dagligen använder litteraturen med sina elever. Det är främst specialpedagogerna och SvA-lärarna på samtliga skolor som aktivt arbetar med skönlitteraturens texter och innehåll. Hjälpen med ordförståelse och bearbetning av texten tillsammans med eleven är en förutsättning enligt pedagogerna för att eleverna med svenska som andraspråk ska komma vidare i arbetet med sitt nya språk.

Många av pedagogerna på de fyra skolorna har angett att de har ett relativt nära samarbete med biblioteket och lånar nya böcker minst en gång i veckan till klassen. Ibland lånar pedagogerna böcker själv till undervisningen medan de ibland går dit med hela klassen så att

alla eleverna får låna vars en bok. Klassläraren på skola B ser biblioteket som en stor resurs då bibliotekarierna hjälper till att hitta värdefulla skönlitterära böcker som hon kan ha användning av vid olika temaarbeten och bokstavsarbeten. Skolbiblioteket på skolan där hon arbetar, har inte ett tillräckligt utbud men har då turen att det finns ett större bibliotek i staden som hon också har möjlighet att vända sig till. Vid frågan om det finns skönlitterära böcker som är översatta till elevernas språk, eller tvärtom, tillgängliga på skolan anser specialpedagogen på skola A att det är mycket begränsat på skolbiblioteket. Modersmålsläraren på skola C har tittat extra efter detta och sett att det är mest Astrid Lindgrens böcker som är översatta till andra språk.

Specialpedagogen på skola A anser att det bör vara en självklarhet för alla elever med svenska som andraspråk att få prata på sitt modersmål i klassrummet. Klassläraren på skola B håller delvis med men bedömer även att detta enbart ska ske när modersmålsläraren är närvarande eller om det är någon elev från förberedelseklassen i klassrummet. Klasslärarna på skola C och D tycker tvärtom att detta enbart bör ske hos modersmålsläraren eller på rasterna. Enligt svaren från vår undersökning kan vi se att pedagogerna från skola A och B, som båda nästan har 100 % elever som har annat modersmål än svenska, ser modersmålet med öppnare ögon än vad pedagogerna på skola C och D gör. På grund av att det är en naturlig del av vardagen på skolorna, att det talas många olika språk både på rasterna och i klassrummen, ser de elevernas modersmål som en självklarhet för eleverna att använda.

4. Diskussion

I den kommande delen som är den avslutande i vårt arbete, kommer vi först att ta upp och diskutera vårt tillvägagångssätt. Därefter kommer vi att jämföra och diskutera litteraturen och resultatet vi fått fram från pedagogerna på de fyra olika skolorna med varandra.

4.1 Metoddiskussion

Det fanns mycket litteratur som behandlade vårt val av ämne. Några av litteraturböckerna var vi välbekanta med sedan studietiden på Högskolan Kristianstad, medan några av böckerna var nya för oss. Dock saknade vi mer litteratur som tog upp läs- och skrivinlärning för elever med svenska som andraspråk.

Att använda oss av enkäter för att få svar på vår problemformulering i arbetet, såg vi som ett bra alternativ då pedagogerna kunde ge utförligare svar eftersom de fick tid på sig att besvara enkätfrågorna. En annan anledning var också att avståndet till skolorna var relativt långt och att en del av våra respondenter inte hade tid att träffa oss personligen, vilket vi har full förståelse för då undersökningen skedde i slutet av höstterminen och med relativt kort varsel från vår sida. När vi slutligen sammanställde resultatet vi fått fram var det enkelt att jämföra enkätsvaren då vi hade haft samma undersökningsform och frågor till alla respondenterna. På en del frågor har vi fått omfattande svar på medan pedagogerna på några av frågorna endast svarat kortfattat eller inget alls. Detta ser vi som en nackdel med att använda enkäter eftersom det inte gav oss tillfälle att ställa följdfrågor, som det hade gjort vid en personlig kontakt. Det var två respondenter som uppgav att det var mycket svårt att ge kortfattade svar på våra frågor vilket vi beklagar samtidigt som vi tolkar det som positivt, eftersom det visar på ett stort intresse hos pedagogerna i vårt valda ämne. Vi har tagit deras åsikt till oss, och vid ett liknande arbete framöver kommer vi att lägga mer vikt vid frågornas omfattning.

Trots att vi inte fick in alla utskickade enkäter, så anser vi ändå att vi har fått en bild av hur de fyra olika skolorna ser på skönlitteraturen och hur pedagogerna använder sig av den. Vi var införstådda med att det kunde ta tid för oss att få in svaren på enkätfrågorna från alla respondenter då vi valt att göra undersökningen bland fyra yrkeskategorier på fyra olika skolor, och med relativt kort varsel. Att det dessutom var i slutet på höstterminen tror vi också har spelat roll då vi förmodar att de flesta pedagogerna hade mycket med julförberedelser och utvecklingssamtal.

4.2 Resultatdiskussion

Då vi i kommande avsnitt ska diskutera resultatet vi fått fram dels från litteraturen vi läst, men också från svaren vi fått från pedagogerna på de fyra skolorna, gör vi det under fyra rubriker. Detta för att presentationen av den insamlade informationen i diskussionen ska bli så klar som möjlig för läsaren.

4.2.1 Modersmålet som resurs i klassrummet

Vi har dels ur litteraturen vi läst, men också av svaren från enkäterna, under flera rubriker fått vetskap om modersmålets enorma betydelse, i kombination med svenska språket, för att språkutvecklingen hos elever som har svenska som andraspråk ska ske på bästa sätt. Att modersmålet är en viktig del för eleven visste vi innan, men att modersmålet har en mycket central roll för elevens språkutveckling var en ny vetskap för oss. Språket har en stor betydelse för det enskilda barnet, enligt all litteratur vi läst, då barnet med hjälp av språket söker kontakt med jämnåriga barn. Ett språk fungerar i de flesta fall som en bro mellan människorna (Littman & Rosander 1999), men om språket inte behärskas av en av parterna kan det istället bli som en mur mellan människorna. Vi ser det därför av yttersta vikt att språkutvecklingen hos elever med svenska som andraspråk prioriteras av pedagogerna, eftersom språket har en central roll i alla skolämnen. Då Lpo 94 tydligt poängterar skolans ansvar inför eleven att den ska ges tillgång till gynnsam språkutveckling, frågar vi oss varför ekonomin i kommunen och brist på lärare, vilket några av våra respondenter nämnt som argument, får sätta stopp för att den enskilde elevens språkutveckling inte gynnas på bästa sätt. Det finns forskning gjord av skolverket som styrker modersmålets betydelse vid språkinläring (Skolverket rapport 228). Många av de författare vi kommit i kontakt med via deras litteratur poängterar att ett stort samarbete mellan modersmållärarna och klasslärarna är något att sträva efter. De menar att modersmålet ska ses som en resurs för eleven med svenska som andraspråk, vid språkinläring. På skola A, som har övervägande elever med annat modersmål än svenska, använder de elevernas modersmål som resurs i klassrummet dagligen och låter eleverna fritt använda modersmålet under lektionerna. Pedagogerna på skola B, där antalet elever med svenska som andraspråk också är nästan 100 %, har en motsäggande filosofi angående modersmålets användning i klassrummet, då hon anser att modersmålet i klassrummet endast bör ske under kontrollerade former, till exempel då modersmålläraren är inne i klassrummet. Vi anser att lärare ska värdesätta modersmålet hos eleven, men måste dock anpassa användningen av modersmålet i klassrummet på ett sådant sätt att den inte stör

verksamheten eller att någon annan elev känner sig obekvämt med det. Skola C och D som har färre antal elever med annat modersmål än svenska, det vill säga mindre än 50 %, accepterar inte modersmålet alls under lektionerna. Vi frågar oss om anledningen till att pedagogen på skola A låter andra modersmål än svenska språket vara en naturlig del i verksamheten, enbart för att det rent praktiskt inte går att förbjuda att eleverna använder sitt språk. Eller är det så att pedagogerna på skolor med ett stort antal elever med svenska som andraspråk medvetet tagit till sig vetskapen om att eleverna faktiskt lär sig det nya språket bäst i samspel med sitt eget modersmål? Eftersom det på de allra flesta skolor idag finns en viss procent av elever som har svenska som andraspråk, borde denna undervisning värdesättas mycket högre än den gör idag. Anmärkningsvärt, som vi ser det utefter vår undersökning, är att modersmålsundervisningen på skolorna inte tycks värdesättas och prioriteras i den mån det borde, enligt riktlinjerna i Lpo 94. Detta då, som vi tidigare nämnt, dels författarna till litteraturen vi kommit i kontakt med men också pedagogerna poängterar hur viktigt modersmålet är för eleverna då de ska lära sig det nya språket som svenskan är. Skolledare framför allt, men också lärare, som enligt Lpo 94 ska se till varje elevs behov, skulle få mer information av att modersmålet i samspel med svenska språket gynnar språkutvecklingen hos eleven som har svenska som andraspråk.

Vi kan förutom språket hos eleven som har ett annat modersmål än svenska, se eleven som en resurs i klassen med tanke på dess kulturella bakgrund som i vissa fall är väldigt olik vår kultur. Alleklev & Lindvall (2003) anser att om eleven är villig att dela med sig av sina erfarenheter från sin kultur kan detta också göra att eleverna med svenska som förstaspråk blir berikade i vetskapen om att olika kulturer finns. Detta kan också bidra till en större förståelse mellan elevernas olika kulturer.

4.2.2 Synen på ett andraspråk i skolan

Det är i vissa skolor i dagens samhälle inte fullt accepterat att prata på sitt modersmål under lektionerna. Det framkom av Ladberg (2000) att det dessutom var strängt förbjudet på vissa skolor förr i Sverige att tala på sitt modersmål i klassrummet. Detta kan vi tro främst beror på att det förr var relativt ovanligt med annat modersmål i samhället, och att det blev alldeles för avvikande om något annat språk förekom i klassrummet. Som bekant var det i skolorna inte heller lika fritt och individinpassat som det är idag. Att det dessutom förekom åga av läraren förklarar det mesta av att eleverna inte opponerade sig utan blint lydde då de blev tillsagda. En anledning enligt klassläraren på skola B, till att pedagoger vill undvika att elevens modersmål används på lektionen är att de andra eleverna kan tro att de pratar illa om den, och

ser detta som ett problem som kan uppstå i skolan. För att undvika missförstånd som kan uppstå i sådana situationer gäller det att pedagogen inför eleverna har tydliga regler när det är accepterat att prata på sitt modersmål och när det inte är det. Då det idag på alla skolor är relativt vanligt med elever med annat modersmål än svenska, underlättar det om pedagogen är positiv och öppen mot att eleven verkligen får använda sitt språk tillsammans med andra, det är svårt att förbjuda det helt. Vi tror att problem kan uppstå då pedagogen är negativt inställd till modersmålet, vilket då drabbar den berörda eleven. Det negativa bemötandet mot eleven från läraren märker även de andra eleverna i klassen av. När man har den attityden, enligt Ladberg (2000), som lärare och agerar utåt på ett sätt som visar på negativ uppfattning mot elevens modersmål, är det ungefär samma sak som att säga; Ditt eller ert språk är inte värdefullt i skolan.

4.2.3 Arbetsmetoder med skönlitteratur

Vi kan se ett mönster som visar på att oberoende av yrkeskategori använder sig pedagogerna av skönlitteraturen i samma utsträckning, enbart beroende på vilken skola de arbetar på. En anledning till detta tror vi kan bero på hur tillgången av skönlitteraturen är på skolan och om det finns ett fungerande skolbibliotek på skolan eller i dess närhet. Även om alla pedagoger uppgett att de använder sig av skönlitteratur kontinuerligt i sin undervisning, är variationen mellan hur ofta de använder den på de olika skolorna allt ifrån dagligen till en gång i veckan. Efter vår undersökning kan vi se att pedagogen på skola A, som arbetar på en skola med nästan 100 % elever med svenska som andraspråk, använder sig oftast av skönlitteratur. Hon anser även att pedagogiken kan vara den samma oavsett antal elever man har i klassen som har svenska som andraspråk. Det som är betydande för eleverna är istället att det finns förstående och kunniga lärare som tar hand om eleverna.

En fundering vi haft efter resultatet på vår undersökning är att lärare från småkommuner med elever i klassen med annat modersmål än svenska inte lika lätt får tag i passande litteratur till sin undervisning. Lärare i storstäder kan ta hjälp av stadsbibliotek som inte finns på mindre ställen. Detta pekar på vikten av att skolorna har ett fungerande skolbibliotek med en aktiv bibliotekarie som ser till att det finns böcker för allas behov. Vi tolkar resultaten från pedagogerna att de anser att ett fungerande bibliotek är värdefullt vid användning av skönlitteratur i undervisningen med elever som har svenska som andraspråk. Klassläraren på skola B menar att skönlitterära böcker lätt kan knytas an till ett tema eller med bokstavsarbetet i årskurs 1. Finns det ingen bibliotekarie på skolbiblioteket så krävs det av klassläraren att den

är aktiv i sitt sökande efter litteratur som passar eleverna både åldersmässigt och kunskapsmässigt. Klassläraren på skola A nämner att behovet av ett stort utbud av skönlitterära böcker kan bli kostsamt för den enskilda skolan, det krävs därför ett samarbete med bibliotekarien från stadsbiblioteket. Detta kan undvikas om det finns ett fungerande samarbete mellan dels biblioteken, men i viss mån också mellan kommunens olika skolor. Pedagogerna på Kvarnbyskolan i Stockholm, där projektet *Listiga räven* genomfördes, anser också att biblioteken har en mycket stor betydelse för elevernas språkutveckling. Detta gäller framför allt elever som har svenska som andraspråk, men även elever som har svenska som förstaspråk. På skolan tar de till vara på bibliotekets alla resurser. Förutom att låna böcker på biblioteket får eleverna lyssna på ett boksamtal som bibliotekarien håller i. Det händer också att författare kommer på besök och berättar om sina böcker och sitt författarskap (Alleklev & Lindvall 2000). Vi tycker att det är synd att ingen av de tillfrågade pedagogerna i vår undersökning har nämnt boksamtal som arbetsmetod. Enligt våra egna erfarenheter bör alla bibliotek prioritera aktiva bibliotekarier som kan ordna boksamtal, och som är införstådda med vikten av det vid elevernas språkutveckling.

4.2.4 Samarbetet mellan yrkeskategorierna på skolorna

På skolorna A, B och C sker samarbete mellan de olika yrkeskategorierna endast vid enstaka tillfällen då detta krävs för den enskilda eleven. Vi frågar oss om detta kan bero på att de anser att det inte behövs något större samarbete mellan dem, eller om detta beror på lärarbrist eller besparingar på skolan. Specialpedagogen på skola A ser inget utvecklat samarbete mellan yrkeskategorierna eftersom undervisningen är helt SvA inriktad då nästan alla elever på skolan har annat modersmål än svenska och. Anmärkningsvärt var det att pedagogerna på skola D, som har minst antal elever procentuellt med svenska som andraspråk, svarat att det krävs ett samarbete mellan pedagogerna i de olika yrkeskategorierna för att kunna hjälpa och stötta den enskilde eleven i sin språkutveckling. Att samarbetet är mer utbrett på just denna skola kan bero på en ren slump, men det kan också bero på att modersmålsundervisning och modersmålsstöd av naturliga skäl är minst här så att det är en nödvändighet med ett nära samarbete mellan pedagogerna.

4.3 Förslag till fortsatt forskning

Eftersom det efter vår undersökning av skönlitteraturens betydelse vid språkinlärning hos elever med svenska som andraspråk framkommit att modersmålet har en nyckelroll hos eleverna, finner vi att det hade varit intressant att forska vidare inom modersmålsundervisningen. Dels hur modersmålsundervisningen ses ur elevers och dess föräldrars synvinkel, men också hur den enskilde skolan förhåller sig till att modersmålsundervisningen inte är så utbredd som den borde vara enligt skolverket. Är skolledarna medvetna om vikten av modersmålsundervisningen hos sina elever?

5. Sammanfattning

Vårt övergripande syfte med examensarbetet var att undersöka hur pedagoger på fyra olika skolor använder sig av, och ser på att använda skönlitteraturen som redskap i sin undervisning med elever som har svenska som andraspråk.

Frågeställningen som arbetet bygger på lyder:

I vilken utsträckning används skönlitteraturen som redskap i fyra utvalda skolor vid undervisning av elever med svenska som andraspråk, och anser pedagogerna att skönlitteraturen underlättar elevernas språkutveckling?

För att få svar på frågeställningen användes enkäter med 17 frågor (bilaga 1) som var baserade på frågeställningen. På fyra skolor i tre olika samhällen i Skåne, var det totalt 9 pedagoger med olika yrkeskategorier som svarade på enkäterna, vilka därefter jämfördes och sammanställdes. Samtliga pedagoger som besvarade enkäterna arbetar med elever i de lägre åldrarna i skolan. Skolorna har varierat antal elever med svenska som andraspråk, från 10 % till nästan 100 %.

Utifrån undersökningen kunde det utläsas att samtliga pedagoger såg positivt på skönlitteraturen som redskap för elevernas språkutveckling. Dock använde sig pedagogerna av skönlitteratur som redskap i undervisningen olika mycket, beroende på vilken skola som de arbetade vid. Mönstret blev tydligt att, ju högre antal elever med svenska som andraspråk som det gick på skolan, ju högre såg pedagogerna skönlitteraturen som ett värdefullt redskap för eleverna. Vi har också förstått efter undersökningen, att det krävs ett nära samarbete med biblioteket och ett rikt utbud av titlar för att kunna tillgodose elevernas intresse av skönlitteraturens innehåll. Av pedagogerna krävs det också att se till att eleverna får tillgång till böcker som passar dem, dels åldermässigt men också kunskapsmässigt. Då fakta från litteraturen, som poängterar modersmålsundervisningens betydelse för elever med svenska som andraspråk, jämförts med svaren från respondenterna som svarat på enkäterna ser vi att verksamheten på de flesta skolorna inte stämmer överens med det som framkommit av litteraturen. Anledningen till att modersmålsundervisningen inte fungerar fullt ut som den borde på alla skolor är dels brist på lärare men handlar också om bristande ekonomiska resurser.

Syftet med arbetet, vilket var att undersöka skönlitteraturens betydelse bland fyra pedagoger på fyra olika skolor, har vi uppnått bortsett från några bortfall av enkätsvaren. Arbetets fokus har i viss mån utefter arbetets gång ändrat riktning från att i början helt ha varit fokuserat på skönlitteratur och språkutveckling till att även bli modersmål och språkutveckling. Vi har genom att bearbetat relevant litteratur för ämnet och genom svaren från enkäterna haft värdefullt material att analysera och diskutera kring i arbetet.

6. Källförteckning

Ahlén, B m.fl (2001) *Pärlor på svenska – böcker för barn och ungdomar med svenska som andraspråk* Lund: Bibliotekstjänst

Alleklev, B & Lindvall, L. (2000) *Listiga räven - Läsinlärning genom skönlitteratur - Ett läsprojekt i Kvarnbysskolan, Rinkeby i samarbete med Rinkeby bibliotek* Falun: En bok för alla AB

Alleklev, B & Lindvall, L. (2003) *Listiga räven – smyger vidare – Litteraturen som väg till kunskap från år 4* Falun: En bok för alla AB

Bergman, P & Sjöqvist, L (2000) *Att undervisa elever med svenska som andraspråk* (ref mat) Stockholm: Liber förlag

Björk, M & Liberg, C (1999) *Vägar in i skriftspråket* Lund: Studentlitteratur

Chambers, A (1994) *Böcker omkring oss* Stockholm: Norstedt

Denscombe, M (2000) *Forskningshandboken – för småskaliga forskningsprojekt inom samhällsvetenskaperna* Lund: Studentlitteratur

Henriksson, L. (2000) *Bokpuffar – Lekidéer kring bilderböcker för förskola och lägre skolstadier* Falu bok-produktion

Hyltenstam, K. & Wassén, K. (1984) *Svenska som andraspråk – en introduktion* Lund: Studentlitteratur

Ladberg, G. (1999) *Tvåspråkig, flerspråkig eller bara enspråkig* Stockholm: Författarens bokmagasin

Ladberg, G. (2000) *Skolans språk och barnets – att undervisa barn från språkliga minoriteter* Lund: Studentlitteratur

Lindberg, I (2001) *Pedagogiska Magasinet* nr. 2

Littman, C & Rosander, C (1999) *Språkmosaik* Stockholm: Bokförlaget natur och kultur

Nilsson, J. (1997) *Tematisk undervisning* Lund: Studentlitteratur

Smith, F. (1997) *Läsning* Stockholm: Liber AB

Strömquist, S. (1993) *Skrivprocessen* Lund: Studentlitteratur

Teleman, U (1991) *Lära svenska - om språkbruk och modersmålsundervisning* Uppsala: Almqvist & Wiksell förlag AB

Utbildningsdepartementet. (1998) *Läroplan för det obligatoriska skolväsendet, förskoleklass och fritidshemmet – Lpo 94* Stockholm: Fritzes förlag.

Skolverket, kursplaner och betygskriterier 2000 i grundskolan. Stockholm: Fritzes förlag

Skolverket rapport 228, *Flera språk – fler möjligheter. Utveckling av modersmålsstödet och modersmålsundervisningen.* Stockholm: Fritzes förlag

Enkät om skönlitteraturens betydelse

Vi är två lärarstudenter, från Lärarhögskolan i Kristianstad, som skriver en 10 poängs uppsats om skönlitteraturens betydelse vid läs- och skrivinlärning för barn med svenska som andraspråk. För att kunna få svar på våra frågeställningar har vi valt att lämna ut enkäter till Er pedagoger i skolan.

Jag är:

- Specialpedagog Modersmåls lärare Svenska2 (SvA) lärare Lärare i 1:an

Vilken utbildning har du?

Hur många års erfarenhet har du?

1. Hur många elever går det på den skola du arbetar på?

2. Hur många av eleverna har svenska som andraspråk?

3. I vilken utsträckning använder ni er av skönlitteratur i er undervisning?

4. Vilka fördelar och nackdelar ser ni med att använda skönlitteratur i undervisningen?

5. Arbetar ni annorlunda med skönlitteraturen med elever som har svenska som förstaspråk respektive andraspråk?

6. Vilken funktion anser ni att skönlitteraturen har i undervisningen?

7. Hur arbetar ni praktiskt med skönlitteraturens innehåll med eleverna?

8. Vet ni om det finns material för läs- och skrivinlärning som grundar sig på skönlitteratur, vilket/vilka, beskriv kortfattat?

9. Har ni hört talas om Listiga räven projektet i Rinkeby, där pedagogerna enbart använder sig av skönlitteratur i sin undervisning för läs- och skrivinlärning, vad tycker ni om det?

10. I vilken mån samarbetar klassläraren, specialpedagogen, SvA-läraren och modersmålsläraren på er skola, och i så fall hur?

11. Är det accepterat att prata på sitt modersmål i klassrummet?

12. Hur många timmar i veckan är det modersmålsundervisning, SvA-undervisning samt specialundervisning på er skola?

13. Har alla möjlighet att få undervisning på sitt modersmål?

Om nej, varför?

14. Vad tycker ni om att eleverna går ifrån klassen för specialundervisning av specialpedagog/modersmållärare/SvA-lärare?

15. Använder ni elevernas olika språk som hjälpmedel i er undervisning?

16. Besvaras enbart av modersmålläraren och SvA-läraren

Vad är det ni lägger tyngdpunkt på i er undervisning?

17. Har eleverna tillgång till svensk skönlitteratur översatt på deras modersmål och tvärtom?

Tack för din medverkan!

Åsa Borg och Sofia Holm